

NEJKRÁSNĚJŠÍ POVĚSTI

VLÁDCOVÉ NAŠICH HOR

Hynek Klimek

Copyright © Hynek Klimek, 2009
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Hynek Klimek, 2009
Redakční úprava Vlasta Kohoutová
Ilustrace Michal Riedl
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek
v edici Klokán, 2009
shop@alpress.cz
Vydání druhé, 2020

ISBN 978-80-7695-549-3

Úvod

Je pravděpodobné, že mnozí z čtenářů této knihy se při četbě některé z uvedených pověstí zarazí, že ji znají poněkud jinak. Jistě, nemýlí se. Není to ale dáno jenom tím, že jsem nechtěl žádného ze svých předchůdců opisovat a nechat se vést jeho již prověřeným vyprávěním. Není to ovšem ani tak, že bych s kýmkoliv z nich chtěl soupeřit, že danou pověst napíšu čtivěji či modernějším stylem.

U pověstí totiž bývá zcela běžné, že existují ve více variantách. Dříve se mnohé z nich uchovávaly pouze ve slovesné podobě, přežívaly vyprávěním a přitom nejeden z vyprávěčů si je přizpůsobil. Není výjimkou, že pověst, která se mu líbila a kterou vyslechl kdesi v sousedství, převyprávěl tak, že se její děj stal v jeho domovském prostředí.

Na Písecku jsem zachytil pověst, jež jako by z oka vypadla pověsti z Vietnamu. Než ale že by téměř totožný příběh vznikl nezávisle ve dvou tak vzdálených zemích, je pravděpodobnější, že jej vypočetl a do rodného prostředí zasadil nějaký cestovatel, kterému se zalíbil. Vyprávěč, od kterého jsem jej vyslechl, ovšem import popíral a tvrdil, že jej zná z mládí od svých rodičů i prarodičů, a ti že nikdy nikde v cizině nebyli, s výjimkou okolních států.

Pověsti se částečně měnily také s dobou, ve které žili jejich vyprávěči. Ti pozdější do nich vnášeli novější prvky. Projetovala se v nich i jejich víra. Na některé z pověstí mělo nepopíratelně vliv rovněž vlastenecké cítění vyprávěčů, zejména v době obrozenské, kdy čeští vlastenci bojovali o jazyk

i samu identitu národa, a tak kupříkladu jazykem negativních postav je v těchto pověstech lámaná čeština, prokládaná cizími slovy, jako protiklad ke spisovnému jazyku kladných hrdinů, aby bylo jasno, kdo ke kterému národu patří. Tak je tomu i v některých verzích pověstí o Kačence z Orlických hor, ale i u Krakonoše, jenž býval popisován nejen jako mocný strážce hor, který v nouzi pomůže a zastává se ubližovaných, ale i jako zlý Rýbrcoul nebo nevypočitatelný a panovačný pan Johanes.

Zbojník Ondráš je jednotlivými autory líčen od obyčejného nemilosrdného lupiče až po téměř národního hrdinu, obdobně, jako tomu je u slovenského Jánošíka. Ještě výraznější rozdíl je patrný u loupežníka Jana Grasela, kterého někteří pojmají jako naprostého lumpa a nemilosrdného vraha a jiní jej glorifikují, což je srovnatelné kupříkladu s Bonnie a Clydem, Billy Kidem a dalšími postavami z amerických románů a filmů z časů Divokého západu a gangsterek.

Zcela jiný jazyk a styl je vlastní vyprávěčům pověstí v době romantismu než v různých dalších obdobích, rozpoznatelné jsou nacionalistické vlivy v předválečném období, touha po přežití ducha národa ve válečných časech i poválečná nenávist k nepříteli.

Pověsti přitom nejsou přesným historickým záznamem, nejsou kronikou. Vznikaly jako citový odraz, reakce na určité události a pozoruhodné jevy. Některé z nich se časem vyvíjely a ve větší či menší míře měnily. Podle jazykovědců pochází většina pověstí ze 17. až 19. století. Některé však pramení z pradávných mýtů, známých od antiky. A vznikají i pověsti nové.

Příkladem mohou být zkazky o černé sanitce, jejíž posádka chytá nic netušící nešťastníky, aby z nich kdesi udělali nedobrovolné dárce orgánů, anebo jedinečná pohádka Václava Čtvrťky o Rumcajsovi, jež se stala legendou, za kterou do Jičína a Prachovských skal přijíždějí davy dětí i dospělých

prohlédnout si místa, kde se odehrály jeho příběhy, a mnozí jsou přesvědčeni, že předlohou byla skutečná postava.

Pověsti lze obrazně přirovnat k zahradním rostlinám. V živné půdě košatí a rozvíjejí se do krásy, péčí pěstitelů dostávají i bohatší tvary. Neopečovávané naopak chřadnou a zanikají. Pověsti žijí, dokud jim chce někdo naslouchat. Zvetšelé se mohou stát čtenářům a posluchačům, s výjimkou pár jedinců, historiků a jazykozpytců, nepochopitelnými.

Mám proto rád jejich citlivé oživení bez zkreslení podstaty. Jako příklad nepochybně chvályhodného rozvíjení pověsti lze kupříkladu uvést, jak rozkošatěla původně dosti strohá pověst o dudákovi, který při nočním návratu zatměl v krajině a chtěl se uložit k spánku na šibeničním vrchu, ve zpracování Josefa Kajetána Tyla. Uchoval její jádro, ale příběh obohatil o Dorotku, milou hlavního hrdiny Švandy, kterému dal jméno, jeho matku vílu s celou vilí říší, poradného svůdce Kalafunu i další postavy a vznikl jedinečný Švanda dudák, se kterým se ztotožnily nejen Strakonice, ale pověst v Tylově podání znárodněla. Podobně je tomu s libretem k Čertovi a Káče, vycházejícím z dějově mnohem chudší staré pověsti z Klatovska.

Může mi možná být vytknuto, že směřuji čisté folklorní lidové pověsti s jejich literárními adaptacemi a sám je tak uzpůsobuji. Nejsem však literární historik ani sběratel pověstí typu archiváře. Stejně tak jako před vycpanými zvířaty, vystavenými ve vitrínách muzeí, upřednostňuji zvířata živá ve volné přírodě, upřednostňuji před opisem příběhů ze zažloutlých stránek archiválií příběhy oživé, i když si nesmírně vážím historie a ctím ji. Pověsti pojmám jako dějem nabitě příběhy z doby, ke které patří, a jejich jádro, jejich dřeň, důsledně zachovávám. Pracuji však s nimi. Mám přitom za to, že kniha, má-li si najít široký okruh čtenářů, musí být čtivá. A zejména z toho jsem při psaní tohoto souboru pověstí vycházel a o to se snažil.

Bývá dobrým zvykem, že autoři, čerpající z děl předchůdců, uvádějí na závěr knihy přehled pramenů. Vzhledem ke skutečnostem, které jsem popsal v předchozích pasážích úvodu, si však nejsem jistý, zda by všichni ti, jejichž díla jsem před napsáním této knihy přečetl, byli srozuměni s tím, že jsem je v takovém seznamu uvedl, když jsem si to pak stejně odvyprávěl po svém.

Nechci, aby mě třeba duchové některých z nich, popřípadě dosud žijící autoři osobně přicházeli strašit a po nocích se mnou diskutovat, zda jejich nebo mé pojetí té či oné pověsti je působivější. Nejen pro svůj klidný spánek, ale i pro pokoj svědomí považuji tedy za poctivější a vhodnější uvést, že tuto knihu jsem napsal s přihlédnutím k dílům Jana Bauera, Petra Davida, Karla Jaromíra Erbena, Ondřeje Fibicha, Wolfganga Adolfa Gerleho, Heinricha Heineho, Aloise Jiráska, Miroslava Kabeláče, Karla Klostermanna, Hanse Kolibabehe, Evy Koudelkové, Františka Kožíška, Teodora Körnera, Elišky Krásnohorské, Heleny Lisické, Josefa Lukáška, Gustawa Morczinka, Boženy Němcové, Augusta Sedláčka, A. Slukové, Vladimíra Soukupa, Ch. H. Spiesse, Martina Stejskala, Adalberta Stiftera, Karolíny Světlé, Zdeňka Šmída, Dušana Uhlíře, Biderbücher Biderbuch Hendrich Gerat, webovým stránkám obcí, v jejichž lokalitách v knize zmiňovaná místa leží, a v neposlední řadě rovněž díky lidovým vyprávěčům, kteří byli ochotni zavzpomínat si na pověsti, jež vyslechli od svých předků a pamětníků doby minulé, a také díky mým rodičům, kteří byli skvělými vyprávěči, bratrovi Antonínovi, jenž mě osobním příkladem navedl k účtě k literatuře a historii, a mému synovi Tomášovi, historikovi, který mi pomohl s hledáním zdrojů. Bez všech těchto zmiňovaných by tato kniha nikdy nevznikla.

Hynek Klimek

NEJMOCNĚJŠÍ ZE STRÁŽNÝCH DUCHŮ NAŠICH HOR, KRAKONOŠ, NEMÁ ŠTĚSTÍ V LÁSCE

V největších českých horách, Krkonoších, vládne nejmocnější a zároveň nejznámější ze strážných duchů našich hor, Krakonoš. Pověstí a pohádek o něm je na stovky a možná že přes tisíc.

Vyprávělo se o něm již v patnáctém století a pravděpodobně ještě dříve, kdy byl považován za démona větru. V nejstarších pověstech je líčen jako bezejmenný obrovský duch, sídlící na nejvyšší hoře Krkonoš, Sněžce, kde sedí na vrcholku skály, klátí nohama a hrozivě křičí.

V jiných bájích má podobu trpaslíka a v některých je jejich králem. V německých pověstech dostal jméno Ribenzall, zlidověle Rybecál, což bylo posléze Čechy částečně pozměněno na Rýbrcoul. Tak ho nazývali i čeští spisovatelé ještě na počátku dvacátého století.

Mnohem dříve, začátkem osmnáctého století, ho Havel Žalanský v knize o andělech a ďáblech popsal jako proradného mnicha, svádějícího poutníky z cesty. Psal o něm i Bohuslav Balbín, podle kterého se umí změnit v démona, ovládajícího živly, anebo na sebe umí brát různé zvířecí podoby. Autoři z konce sedmnáctého a osmnáctého století zaznamenali, že na Sněžku v té době přicházeli lidé, kteří mu v pohanských obřadech přinášeli obětiny.

Pověstí o něm silně přibýlo po polovině osmnáctého století a ve století následném se ujalo na české straně hor už zčásti jeho pojmenování Krakonoš, které pak zdomácnělo tak, že se mu již jinak neříká. Ovšem ještě Alois Jirásek ho ztvárnil jako nadutého a pyšného Pana Johanese, který se nevybíravě, ale marně uchází o českou Kačenku z Orlických hor. Starousedlíci v některých místech Krkonoš mu z úcty před ním říkávali i Pán z hory anebo Pan Januš. Až v českých pověstech a pohádkách od devatenáctého století se stal spravedlivým i dobrotivým a od té doby stejně jako ostatní dobří strážní duchové na ostatních našich horách potřebným pomáhá a špatnosti trestá.

Jak Krakonoš vyučil prchlivého ševce slušnému chování

Bylo to začátkem jara. Sníh už tál i v Krkonoších a v Krakonošově zahrádce již rozkvetly sněženky i lýkovec a pod kmeny stromů, v místech, kam se sluneční paprsky nejvíce opíraly, začaly vystrkovat hlavičky sasanky. Vládce hor si je zálibně prohlížel, když ho vyrušila sojka. Obvykle věděla o všem, co se kde na horách šustlo. Ne nadarmo se o ní říkalo, že je Krakonošovým strážným ptákem. Také tentokrát za ním přilétla s novinou.

„Krkonoši, Krkonoši!“ volala celá udýchaná z rychlého letu. „Od Jilemnice jde nějaký člověk a vždycky, jak kousek popojde, tak tě volá a rozhlíží se, jestli se na jeho volání objevíš. A mezitím, jak se tě snaží přivolat, v jednom kuse kleje a nadává. Styděla bych se ale opakovat, jaké nadávky říká.“

„A na koho nadává? Na mne nebo snad na vrchnost?“ zajímalo Krakonoše.

„Na ševce!“ hlásila straka. „Že mu prý odlákávají zákaz-níky a berou práci!“

„Aha! To bude určitě mistr Dratvička. Dobře ho znám. Sám je švec a šikovný, práci dělá znamenitou, ale je prudeš a stále mu něco není po vůli. A není pravda, že mu ostatní ševci přetahují zákaz-níky. Sám si je odrazuje svým věčným láteřením. Ten by snad byl schopen vynadat i samotnému králi a třeba i bez příčiny, kdyby k němu zavítal,“ řekl na to Krakonoš.

„To by mě zajímalo, co ten mi může chtít. No, nemám právě nic důležitého na práci, tak se tam za ním dojdu podí-

vat,“ rozhodl se vzápětí a mílovými kroky šel Dratvičkovi k Jilemnici naproti.

Už zdálky zlostného ševce viděl a pak už i slyšel. Udělal ještě dva kroky a už byl od něj, co by kamenem dohodil. Zmenšil se do lidské velikosti a stoupl si doprostřed cesty, kousek před přicházejícím ševcem.

„Hrom aby do toho! Kde ten zatrolený Krakonoš vězí! Abych si tady hlasivky vykřičel,“ vztekal se švec.

„Krakonoši! Krakonošií!“ zaječel pak zlostně.

„Co tak hulákáš, Dratvičko?“ ozval se před ním Krakonoš.

„No, tady konečně jsi! Kdes byl, že tě musím tak dlouho shánět?“ mračil se Dratvička.

„Myslíš, že jsem tady jen pro tebe a že se musím objevit na každé tvoje zavolání?“ zeptal se přísně Krakonoš.

„No tak se nehněvej, ale já nutně potřebuji, abys mi pomohl,“ omlouval se švec. Uvědomil si, že přestřelil, když s Krakonošem začal s výčitkami, a přitom ho chce o něco požádat.

„A s čím ode mne potřebuješ pomoci?“ otázal se Krakonoš.

„S ostatními ševci! Aby mě ti mizerové mizerní neokrádali o zákazníky!“ šel rovnou k věci Dratvička.

„S ostatními ševci, říkáš? A že tě okrádají o zákazníky? Inu, já asi vím, jak bych ti mohl pomoci. Počkej tu chvíli na mne, dojdou pro něco, co ti pomůže, a dám ti to,“ řekl Krakonoš, udělal se obrem a mílovými kroky odkráčel ke svému sídlu v Obřím dole.

Za chvilíčku se k Dratvičkovi vrátil, zmenšil se do velikosti člověka a podal ševci tornu.

„K čemu mi bude torna? A ještě je nějaká stará, vždyť je celá odřená! To si ze mě děláš legraci, či co?“ začala se Dratvičky zase zmocňovat zloba.

„Ale to není obyčejná torna, je kouzelná. Když budeš mít tu torna u sebe a na někoho se rozzlobíš a řekneš mu nějaké

křivé slovo nebo nadávku, torna ho pohltí. Nemůžeš to ale udělat na dálku, ale každému, na koho se zlobíš, to musíš říct přímo do očí, jinak to kouzlo nepůsobí. Ale kdyby ti někdy potom třeba mošna připadala už hodně plná, nezkoušej ji otevřít! To se ti ani nemůže podařit. Nebudeš moci nikdy

sám pustit nikoho z těch, koho do torny lapíš, i kdybys to chtěl udělat. Pokud budeš někoho chtít pustit z mošny ven, musíš mě přivolat a já to zařídím. Jinak to nepůjde,“ poučil ševce Krakonoš.

„Páni! To je ale vynikající dar!“ zajásal Dratvička. „Hned zítra do ní pochyťám všechny ty ševcovské lumpy! Ale neboj se! Nebudu tě obtěžovat. Už od tebe nebudu nic potřebovat. Práci ti nepřidělám! Přece po tobě nebudu chtít, abys ty, co pochyťám, z torny zase pustil. Všechny tam nechám uvězněné napořád!“

Radostně Krakonošovi poděkoval a s kouzelnou tornou v ruce spěchal k domovu. Když přišel do světnice ve veselé náladě s usměvavou tváří, žena s dětmi pomalu nemohly uvěřit, že je to skutečně on.

„Máme po bídě! Zákazníci se ke mně od zítřka pohnou tak, že je snad budu muset odhánět! A s nimi budou peníze, spousta peněz, protože budu zase mít spoustu práce. A ženo, my si pochutnáme na dozlatova vypečené husičce, a vy, děti, dostanete marcipán!“ sliboval a těšil se švec.

Děti si po jeho slovech myslely, že zmíněný marcipán již donesl a je v torně, kterou položil na lavici, a tak se do ní chtěly podívat.

„Co to spratci nevycválení s tou tornou vyvádíte?! Ještě ji potrháte! Hrom aby do vás uhodil!“ zahromoval mistr a v tu chvíli se torna otevřela a všechny děti pohltila.

„No to je nadělení!“ vykřikl Dratvička a vzápětí se obořil na ženu.

„Copak na ně nemůžeš dát pozor, slepice jedna hloupá!“ vykřikl a sotva dozněl jeho křik, ocitla se v torně i jeho žena.

„Jsem já to ale osel!“ zabědoval švec a jak si vynadal do osla, torna se znovu otevřela a spolkla i jeho.

Setkal se tam sice se svými plačícími dětmi a stejně tak usazenou ženou, která na něj přes slzy vyčítavě hleděla, ale ani jim, ani sám sobě ven z torny pomoci nemohl. V zou-

falství padl na kolena a začal prosebně volat Krakonoše, aby je přišel vysvobodit.

„Tady jsem, Dratvičko! Pokud si ale dobře pamatuji, říkal jsi, že ode mne už nebudeš nic potřebovat,“ ozval se náhle nablízku hlas Krakonoše.

„Milostpane Krakonoši, odpusť mi, co jsem zase vyvedl. Vždyť já jsem svou hloupostí způsobil, že torna polapila celou mou rodinu i mne samotného. Prosím tě, buď tak laskavý a pusť nás ven,“ žebronil Dratvička.

„Dobře, ať je ještě jednou po tvém,“ řekl Krakonoš a z torny je vypustil.

„Ale je to naposledy, Dratvičko! Tu tornu ti tady nechám a neopovažuj se ji někam schovat ani se jí nepokoušej jakkoliv zbavit! Bude tady viset, než tě vyléčí z tvé věčné zlosti a prchlivosti! Vyslovíš-li ale ještě jednu jedinou nadávku nebo zlé slovo, nepolapí už mošna toho, komu ho řekneš, ale tebe samotného! A už se z ní nikdy nedostaneš, to si dobře pamatuj! Nechám tě v ní napořád, jako ty jsi v ní chtěl nechat nevinné ševce, na které svádíš, za co si můžeš sám! Ty tvé věčné nadávky a zloba ti odvádějí zákazníky, ne oni!“ zahřímál ještě Krakonoš a zmizel.

Od toho dne neřekl ševcovský mistr Dratvička jediné křivé slůvko. Kdykoliv se ho začaly zmocňovat vztek a zloba, pohlédl po očku na tornu a včas se zarazil.

A jak se změnil, začali mu opět přibývat zákazníci, a protože své dílo dělal znamenitě, zanedlouho jich bylo tolik, že v žertu říkával, že je snad bude muset začít odhánět. Ale neříkal to zlostně ale s úsměvem, proto ho mošna nechala být. Po čase si pro ni přišel Krakonoš a vzal si ji zpátky.

To už byl ale ševcovský mistr Dratvička úplně jiným člověkem, než býval. Laskavým, veselým, věčně usměvavým. A spolu se zákazníky mu přibývalo i peněz, a tak mohl svým dětem dopřát marcipán a k obědu si se ženou pochutnat na dozlatova vypečené husičce.

Jak vládce Krkonoš, než se stal moudrým Krakonošem, přišel ke jménu Rýbrcoul

Dávno již tomu, kdy se mocnému strážnému duchu Krkonoš znelíbilo být sám. Zatoužil po ženě, která by žila po jeho boku a starala se mu o domácnost, jako to vídal v chalupách u horalů, když dosáhli mužného věku. Nepřivedl si ale do svého sídla v Obřím dole obyčejné děvče. Tehdy byl mladý a teprve sbíral zkušenosti. Ještě nenadešel čas, aby už byl spravedlivým a váženým vládcem hor. I strážní duchové hor potřebují k moudrosti a rozvážnosti dozrát.

V té době byl ještě příliš pyšný na svou moc a chudobnými horalkami pohrdal, za což se později styděl. Tenkrát ovšem, ve své mladické nerozvážnosti, chtěl mít za manželku ženu urozenou, jak se sluší na vládce více než rovného šlechticům i samotným králům, za jakého se považoval.

Vyhlédl si proto mladou šlechtici z německého rodu, žijící na hradě jejího otce v podhůří Krkonoš v Polsku. S námluvami žádných okolků nedělal. Jednoho dne si pro ni prostě došel, a když se navečer procházela v zahradě, popadl ji, posadil do kočáru, pobídl koně a už se řítily ke Krkonošům. Vzpouzela se sice a volala o pomoc, což ho ale neodradilo. Odbyl to ujištěním, že si unesená kráska na něj přivykne, protože o život v přepychu, na jaký byla zvyklá, ji nepřipraví. Slíbil jí k tomu, že když se stane jeho manželkou, dá jí všechno, na co si jen vzpomene. To ji poněkud uklidnilo a přestala vyvádět, zvědavá na pokračování nena-
dalého dobrodružství.

Než došli do Obřího dolu, vykouzli tam pro ni krásný hrad. Mnohem větší a hezčí, než bylo sídlo jejího otce, v němž vyrůstala. K ruce jí dal spoustu služebnictva, ve které proměnil dobrotivé horské skřítky. Avšak rozmařilá dcera šlechtice byla rozmazlená, a tak byla věčně nespokojená. Nelíbilo se jí tohle a hned zase něco jiného. Prachové podušky pro ni byly příliš prachové, skvostné šperky mohly být skvostnější, chutné jídlo ještě chutnější, služebné, jež kolem ní kmitaly jako o závod, nařkla, že jsou líné, pomalé a ke všemu levé. Zkrátka, nikdo kolem ní se jí s ničím nezavděčil a nejhůře spílala svému únosci.

Zanedlouho mu z jejích věčných stížností a nářků šla hlava kolem a začínal litovat, jakou saň si to z polských nížin přivedl do svých do té doby klidných hor. Jak slíbil, měla všechno, nač si vzpomněla, ale nic z toho k její spokojenosti nevedlo. Pak přišla na to, že se jí stýská. Ne po rodičích, ti jí se svým ponaučováním a napomínáním nechyběli, ale po jejích družkách, se kterými se bavívala a hrávaly spolu nejrůznější hry.

Nápad přivést jí je se ale strážnému duchu Krkonoš nezamlouval. Unášet do svých hor ještě spolence té, které měl nad hlavu, se mu nechtělo. Byl už ale unaven věčným vymýšlením darů, jež jí snášel, že už pomalu neměl na nic jiného čas. Zanedbával i své povinnosti strážného ducha hor, což ho mrzelo, ale stále ještě chtěl zlomit nelad mezi ním a jeho vyvolenou. A pak ho napadlo přinést jí plný pytel řep.

„Nevím už, co bych pro tebe vymyslel, aby ti to bylo po vůli a potěšilo to tvé srdce, aby se konečně obměkčilo tak, že by v něm bylo alespoň kousíček místečka pro mne, a tak ti nesu tady ty řepy,“ řekl k tomu.

„K čemu mi asi tak budou pitomé řepy? Co je to za dar?“ namítla pohrdavě a zamračila se.

„Přej si sama, co chceš, a řepy se ti v to jedna po druhé promění. Lepší dar ti už dát nemohu,“ řekl.

Její tvář se sice vyjasnila, ale ne až tak, jak by si přál. Zůstal v ní pohrdavý výraz, a když pak řepami obdarované škublo v koutcích úst, strážného ducha Krkonoš hned napadlo, že ani tento dar rozmařilou mysl jeho náročné vyvolené nenapraví a nepovede k dobrému. A také že ne. Zakrátko byl hrad plný vyšňořených, stále kleveticích, přesmíru náročných a věčně nespokojených společnic mladé šlechtičny, ve které všechny řepy proměnila.

Strážný duch Krkonoš se zhrozil, ale když chtěla další a pak ještě další řepy, vyhověl jí, bláhově doufaje, že snad se tím její srdce přece jenom oblomí. Samozřejmě že se nic takového nestalo, protože s mladým, ale už nezměnitelně zatvrzelým srdcem nelítostné krásky se nic takového stát nemohlo. I ze všech dalších řep nadělala své společnice stejného ražení, jako byla sama. Zakrátko jich byl hrad plný tak, že se do něj už nevešly a začaly se rozcházet po horách.

To jejich strážného ducha zděsilo. Nechtěl, aby klevetnice zanesly do Krkonoš nesváry a rušily klid a mír, který tam dosud panoval, a proto se odhodlal rozmařilé krásce vyčinit. Vyčetl jí přitom, že nejkouzelnější z jeho darů zneužila.

„A víš ty vůbec, kolik jsi mi těch řep dal? Spočítej to!“ přála si s posměšným úšklebkem v tváři.

Zkusil to, ale stále se nemohl dopočítat.

„Rübe zahlen! Rybecál!“ vykřikla kráska posměšně svou mateřštinou.

„Počtář řep, Rýbrcoul!“ doplnila výsměšně ještě česky, aby jí všichni kolem porozuměli.

Strážný duch Krkonoš neměl do té doby žádné jméno a tohle posměšné mu pak ještě po dlouhý čas zůstalo, než ho lidé z české strany hor pojmenovali po Krkonoších a začali mu říkat Krakonoš.

Pojmenování Rýbrcoul byla ovšem poslední kapka, kterou přetekl pohár jeho nesmírné trpělivosti s rozmařilou šlechtičnou. Na ženitbu s ní mu nadobro zašla chuť, a tak ji z hradu

vyhnal i se společníci a ještě před jejími zraky nechal hrad zmizet, aby ji snad nenapadlo se k němu ještě někdy vrátit.

Rozmařilá kráska se vrátila ke svému otci a družky, které si vytvořila z řep, se rozešly po světě. Pokud se někde setkáte s hašteřivou, věčně nespokojenou ženskou, vzpomeňte si, že třeba může pocházet z potomstva některé z nich.

Jak Krakonoš napravil sobeckého sklenáře a pomohl jeho ženě

Ještě mladá žena s malým chlapcem sbírali jednou na okraji lesa do nůše šišky a úlomky suchých větví na otop. Chvillemi ustávala v práci, aby si utřela usazené oči. Zahlédl ji Krakonoš a zajímalo ho, proč je tak smutná. Aby to vyzvěděl, objevil se u ní přestrojený za dřevorubce.

„Mám svízel se svým mužem. Byl sklenářem, ale rozhodl se, že už nebude dělat ve sklárně, ale že se stane obchodníkem a sklo bude prodávat. Celé týdny je teď na cestách, a když se vrátí, den co den vysedává v hospodě, kde vydělané peníze utrácí. Mně jich dává málo, sotva tolik, aby nám vystačily na živobytí. Od té doby, co se dal na obchod, si hraje na pána. Doma mi s ničím nepomůže, a tak všechnu práci ve stavení i v hospodářství musím zastat sama. Máme sice jenom jednu kozu, pár slepic a králíků a malou loučku s ještě menším poličkem, ale když se k tomu starám o dítě, je toho na samotnou ženskou práce víc než dost. A když si pomyslím, co všechno dalšího je třeba ještě udělat, je mi

do pláče. Vždyť je třeba nasušit pro králíky seno na zimu, sklidit tu trochu obilí a brambor, co se nám na políčku urodily, postarat se, abychom, až přijdou mrazy, měli co dát do kamen, a to nám ještě nedávno strhl vítr ze střechy několik došků. Teď nám do ní zatéká a sama ji neopravím. A na to, abych si na práci někoho zjedнала, ani na pořádnou zásobu dříví nemám peníze. Vždyť třeme bídu s nouzí,“ spustila k vodopádu slz vodopád slov a vylila srdce zvědavému dřevorubci, který ji nepřerušoval a s účastným pokyvováním hlavy pozorně vyslechl její nářky.

„Udělala jsi dobře, žes byla upřímná a svěřila se mi s tím, co tě trápí. Teď mi ještě pověz, čeho by sis cenila více: abys byla bohatá, anebo aby na tebe byl tvůj muž hodný?“ zeptal se dřevorubec.

„Peníze jsou důležité, když jich je dostatek, žije se lehčeji, jenomže nejsou všechno. Kdyby mě ale měl můj muž zase rád tak, jak mě rád mívál, i chudoba by se lépe snášela a já bych pak už neměla důvod k pláči. Na všechny starosti bychom už zase byli dva a mně by bylo veselo a to se za žádné peníze koupit nedá,“ odvětila žena po krátkém zamyšlení.

„Jsi rozumná, chytře ses rozhodla, a já ti pomohu. Až přijdeš domů, podívej se na dno nůše. Třeba pak už u vás v chalupě nebude hostem bída. Ale o tom, co tam uvidíš, nesmíš nic říci svému muži dříve, než se vrátí z další cesty za obchodem. Poslechněš-li mou radu a udržíš jazyk za zuby, může se ti splnit i to, čemu dáváš přednost před penězi,“ řekl dřevorubec a zmizel stejně tak náhle, jako se předtím objevil.

Žena s vytřeštěným zrakem hleděla na místo, kde ještě chvíličku předtím stál, a pak jí blesklo hlavou, že to snad byl sám Krakonoš. Honem vzala nůši na ramena, dítě za ruku a spěchala zpátky k domovu. Tam vysypala šišky a zatajil se jí dech. Všechny šišky na dně nůše byly z ryzího zlata. Měla po bídě. Radostným dojetím se znovu rozplakala. S tváří mokrou slzami doběhla ke dveřím a do široka je otevřela.

„Děkuju ti, Krakonoši!“ vděčně zvolala k horám.

Přidržela se pak jeho rady, a tak se její muž nedozvěděl o Krakonošově daru, než se s nákladem skleněných pohárů, číší a dalších předmětů ze skla vydal na další cestu z Krkonoš do vnitrozemí, kde o ně byl zájem.

Večer předtím se zdržel v hospodě a domů přišel až po půlnoci. Ráno se probudil s těžkou hlavou, suchem v krku a nepříjemným pocitem v žaludku. Na snídani, kterou mu žena nachystala, neměl ani pomyšlení a než se s nechutí vypravil a vymotal ze dveří, ještě si zaláteřil na trpký úděl živitele rodiny. Tentokrát jí to neranilo jako mnohokrát předtím. Věděla své a v duchu se jen pousmála a mlčela.

Náklad v rozměrné krosně na zádech toho dne sklenáře tížil více než obvykle. Alespoň mu to tak připadalo. A tak sotva došel k lesu, sundal si popruhy z ramen, krosnu opatrně spustil ze zad, postavil ji na pařez a sám znaveně usedl do mechu. Jenomže v tu chvíli krosna z pařezu spadla a všechno sklo, co v ní bylo, se rozbilo na maděru. Sklenář by byl přísahal, že zahlédl, jak se pařez předtím zatřásl, aby krosnu shodil. Hned v následném okamžiku ho napadlo, kdo v tom určitě měl prsty.

„Cos mi to provedl, Krakonoši!“ vykřikl se zoufalou zlostí a zbrunátněl v obličeji.

„Ještě mi poděkuješ!“ ozvala se odpověď, ale ač se kolem sebe rozhlížel, nikoho neviděl.

Proč?! Proč jsi to udělal?! Vždyť jsi mě úplně zničil! Nenávidím tě! Slyšíš?!” křičel, ale nikdo mu už neodpovídal.

Zdrcený se vrátil domů s krosnou plnou střepů.

„To je konec! Všechno sklo, co jsem měl s sebou, je zničené. Majitel sklárny bude chtít, abych uhradil škodu. Ale copak mám na to, abych mu zaplatil byť jen za jedinou skleničku? Dá mě vsadit do vězení a tebe s dítětem vyžene z chalupy. Dá ji do dražby stejně jako kozu a všechno to málo, co máme. Já nešťastný! Ale za to všechno může Krakonoš! Mizera jeden mizerný!“ hořekoval a bědoval zoufalý nešťastník.

„Neodvažuj se urážet Krakonoše a spílat mu!“ zarazila jeho křik příkře žena.

Vzhlédl k ní. Stála před ním zamračená s hněvivým pohledem, ruce zapřené v bok. Tak rozhodnou ji ještě nezažil.

„Sám sobě bys měl vyčinit! Ne za to rozbité sklo, ale za to, jak sis v posledním čase hrál na pána, jak doma ani stéblo nepřeložíš! A říkáš-li, že krosna nespadla sama od sebe, ale že za to může Krakonoš, zamysli se, proč to udělal. Třeba jsou ty střepy pro štěstí,“ vyčetla mu, než v závěru zmírnila hlas.

„Což mi jedno neštěstí nestačí?! Všechno sklo je rozbité a teď se mi ještě zbláznila žena! Co to prosím tě povídáš? Jakým štěstím může být, že je všechno zboží zničené?!“ vykřikl nešťastně.

„Třeba bys už neměl chodit za obchodem a nechávat mě tu s dítětem věčně samotnou,“ nadhodila.

„Třeba bych neměl, ale to už je teď jedno. Takový dluh do smrti nezaplatím,“ naříkal.

„A co kdybys ti řekla, že nejenom těch pár rozbitých skleniček a číší snadno zaplatíš, ale že bychom si mohli koupit celou sklárnu,“ usmála se na něj.

„Ty jsi vážně blázen!“ vytřeštil na ni oči.

Zavrtěla hlavou a s úsměvem k němu natáhla ruku. Jako v mrákotách ji uchopil a nechal se dovést ke skříni, kterou před ním otevřela, a on užaslý uviděl hromádku zlatých šišek.

Lesk zlata ho nezaslepil, ale Krakonošův dar mu otevřel oči. Zamyslel se nad sebou a po celý zbytek života byl už dobrým manželem a otcem početné rodiny. Narodila se jim ještě řada dětí. O všechny starostlivě pečoval a později stejně tak i o jejich děti. Sklárnu si nekoupili, ale větší dům ano a tam pak spokojeně žili a kdykoliv přišla řeč na Krakonoše, nedal na něj dopustit a pěl na něj chválu.

Jak Krakonoš změnil půjčku v dar a houby ve zlato

Od Krakonoše si kdysi půjčil peníze chudý chalupník. Děti měl jako smetí a se svou ženou jim dávali dobrou výchovu, jenomže k uživení početné rodiny jen dobrá vůle nestačila, a protože práce bylo na horách málo a ještě špatně placené, nezřídka se stávalo, že neměli co do úst.

V nouzi nejvyšší, když už hrozilo, že snad budou muset prodat chalupu, aby nepomřeli hladem, a pak se vydat pokusit se najít si obživu a nový domov jinde než v milovaných Krkonoších, napadlo chalupníka poprosit Krakonoše, zda by jim půjčil něco peněz, aby se alespoň na čas dostali z nejhoršího. Doufal přitom, že v době, na kterou by jim vypůjčené peníze vystačily, snad konečně najde práci s lepším výdělkem než dosud, aby měl na splátku dluhu a návazně pak pro rodinu.

Slýchal, že Krakonoš má své sídlo v Obřím dole pod Sněžkou, a tak se tam za ním vypravil. Cesta to byla dlouhá, ale on nebyl žádný trasořítka, aby se ji bál podstoupit, a v horách se vyznal, takže nezabloudil. V Obřím dole byl poprvé a udivilo ho, jak je veliký a jak mohutná je Sněžka nad ním. Dělal mu starost, zda Krakonoše v rozlehlém údolí najde, ale sotva ho začal volat, stál před ním. Chalupník měl odvahy na rozdávání, a tak bez okolků řekl, proč přichází, a Krakonoš se dlouho nerozmýšlel, zda jeho prosbě vyhoví.

Když se pak po čase chalupníkovi podařilo najít si práci v lese a vydělat na splacení dluhu, bez otálení se vydal znovu do Obřího dolu, aby Krakonošovi vypůjčené peníze vrátil.

Tentokrát ho však volal marně. Začínalo se stmívat a chalupníka rozmrzelo, že si bude muset najít příhodné místo k přespaní někde v lese a následné ráno se opět pokusit Krakonoše dovolat. V tu chvíli ale spatřil, že se k němu shůry snáší jakýsi list papíru.

Podářilo se mu ho chytit ještě ve vzduchu. Na papíru bylo cosi psáno, a tak se pozorně zahleděl na psaný text.

„Dluh jsi splatil tím, žes peníze přišel poctivě vrátit. Ponechej si je a užij je se svou rodinou v dobrém. Krakonoš,“ stálo v listě.

Podobně pomohl Krakonoš i jiným. Kupříkladu starému chudému výměnkáři. I ten měl vysoko do žlabu, a tak si šel do lesa nasbírat houby, aby nebyl o hladu.

Krakonoš, převlečený za prostého horala, mu tam překřížil cestu a dali se do hovoru. Stařec si postěžoval na svou bídu, ale zároveň podotkl, že i přesto si život užívá a je vděčný za každý den, který mu je dáno ještě na světě prožít. Když si popovídali a srdečně se rozloučili, vrátil se výměnkář domů s několika hříby a křemenáči, které v lese našel. K jídlu si je ale připravit nemohl. Ke svému úžasu shledal, že jsou ze zlata.

Jak Krakonoš vytrestal skrblíka pekaře

Krakonoš se často vydával na obhlídku po svých horách a nezřídka přitom zavítal i do různých městeček, vsí a osad. Jednou tak narazil na pekaře, který právě sháněl někoho, kdo by mu rozštípal na polínka fůru dříví.

Krakonoš převlečený za obyčejného horala se pekařovi k práci nabídl. Řekl mu však, že si s sebou nevzal sekeru, tak ať mu pekař půjčí k práci svou.

„Mám, ale zánovní a zrovna nově nabroušenou. Nerad ti ji dám do ruky, abys mi ji ještě neponičil! A když už ti ji půjčím, odečtu ti to z výdělku za práci,“ neochotně souhlasil se zapůjčením sekery skrblík pekař.

„Inu, když je to tak, nechej si ji. Já ji vlastně k naštipání dřeva ani nepotřebuji. Poradím si i bez ní. Ale ještě jsi mi neřekl, kolik mi za tu práci dáš,“ řekl na to Krakonoš.

Pekař se začal drbat na bradě, potom na hlavě pod čepicí a stále se nemohl rozhodnout, co za naštipání fůry dřeva dát. Nechtěl nabídnout víc, než by musel, aby horal ochotný k práci ji neodmítl, a tak se ho nakonec zeptal, jakou odměnu by si sám představoval.

„Nemusíš mi dávat peníze. Spokojím se s tím, když si za práci budu moci vzít tolik dřeva, kolik se mi ho vejde do náruče,“ řekl přestrojený Krakonoš a pekař s jeho nabídkou ochotně souhlasil.

A pak nestačil koukat a žasnout, protože podivný horal si vytrhl nohu a začal s ní bušit do klád, až z nich litaly třísky. Zakrátko bylo všechno dřevo rozštípáno na polínka. A stále udivenější pekař uviděl, jak drvoštěp začal náhle růst a byl stále vyšší, až sahal až nad střechu. Poté roztáhl ruce a všechno dřevo, jak tam leželo naštipané, si nahrnul do náruče a chystal se odejít.

„Počkat, počkat! Takhle jsme si to nedomluvili!“ vzpamatoval se skrblík pekař a pokusil se obřímú chlapíkovi zastoupit cestu.

„Ale domluvili! Přesně takhle. Beru si jen tolik dřeva, kolik se mi vejde do náruče. Teď mi ustup z cesty, sic tě zašlápnu jako ty moučného červa! A příště nelakoť, nechceš-li být znovu vytrěstán!“ zahřímal Krakonoš a odešel i s dřívím.

Na okraji města ho pak všechno složil k jedné chudé chaloupce, aby v ní měli vystaráno o otop na zimu.

Jak si Krakonoš zažertoval s lakomým sedlákem

Ke Krakonošovi se doneslo, že jeden sedlák shání řezníka, aby mu porazil vykrmené prase a udělal zabíjačku, avšak žádného nemůže sehnat, protože za všechnu tu práci nabízí méně, než se běžně platívá. Na lakomce měl Krakonoš spadeno odjakživa, a tak se rozhodl, že i tohoto vytrestá, aby ho hamižnost přešla.

Přihlásil se tedy sedlákovi v přestrojení za řeznického tovaryše a řekl, že se spokojí, když mu odměnou za práci bude zabíjačková polévka. S tím sedlák nadšeně souhlasil a tovaryše hned zavedl k prasečímu chlívků. Netrvalo dlouho a zabité prase viselo na hácích nad neckami a řeznický tovaryš se zručně pustil do porcování masa a poté, když s tím skončil, do dělání jitrnic a jelítek. Měl se čile k dílu, a tak bylo zanedlouho hotovo.

Selka pak na sedlákovo přikázání přinesla talíř se zabíjačkovou polévkou a postavila ho před tovaryše. Sedlák nečekal, až polévku dojí, a šel si po svém. Po drahé chvíli si pak vzpomněl, že neslyšel bouchnutí dveří, což by bylo neklamným znamením, že řeznický tovaryš odešel, a šel se podívat, zda se ještě zbytečně nezdržuje v domě.

Ke svému zděšení ho spatřil ládujícího se u stolu jitrnicemi a jelítky. Prázdný talíř od polívky odstrčil stranou a nyní si střídavě ukusoval z jitrnice a jelítka a cpal se jako o závod. Mísy před ním, předtím vrchovaté, byly už skoro prázdné. Sedlák spráskl ruce a pak se chytil za hlavu a zle se přitom na tovaryše osopil.

„To máte za to, pantáto, že jste chtěl za málo peněz hodně muziky. Příště už každému, od koho budete chtít něco udělat, platte za práci, jak se patří,“ řekl tovaryš a v tu chvíli byl ten tam.

Před sedlákovými očima se rozplynul jako pára nad hrncem a sedlákovi bylo jasné, že to nebyl žádný řezník, ale sám Krakonoš, který ho přišel vytrestat za lakotu. Jitrnice a jelítka, které mu Krakonoš snědl, ale nemusel dlouho litovat. Krakonoš mu nechtěl hned napoprvé udělat až takovou škodu, a tak sedlák všechny jitrnice s jelítky, co zmizely z mísy, našel rozvěšené kolem kamen.

Sedlákovi však Krakonošova lekce stačila. Od té doby si už dával dobrý pozor, aby dalším lakomstvím strážného ducha hor nerozhněval a nepřivolal na sebe jeho trest. Dobře věděl, že ten by už byl nepochybně citelnější.

Jak Krakonoš povozil zloděje krejčího

O jednom krejčím z Herlíkovic se Krakonoš doslechl, že je nepoctivý a šidí zákazníky, a tak se rozhodl přesvědčit se, co je na tom pravdy. Navštívil ho v přestrojení za mladého měšťana.

Řekl mu, že se o něm dozvěděl, že dělá navýsost kvalitní práci, proto ho chce požádat o ušití šatů, na které si opatřil látku. Krejčí zakázku rád přijal. Hned mladíkovi na šaty naměřil, a když odešel a on si prohlédl donesenou látku, zjistil, že je z velice kvalitního materiálu.

„Ten mladíček jistě ani neví, jak dobrou látku si pořídil. Ušít z ní šaty pro něj by byla škoda, určitě je stejně brzy obnosí,“ usoudil v duchu vykutálený krejčí.

Napadlo ho látku na šaty pro mladého zákazníka zaměnit za podobnou látku stejné barvy, ale horší kvality. Pomyslel si, že to nezkušený mladík jistě nepozná a on pak bude moci kvalitní látku využít a dobře zpeněžit na jinou zakázku pro někoho bohatého.

Jak si usmyslel, tak udělal, a když si mladíček pro nové šaty přišel, záměnu skutečně nepoznal, i když si šaty důkladně prohlédl a vyzkoušel si je. Pak pochválil dílo, krejčímu zaplatil předem dohodnutou cenu za práci, rozloučil se a odešel. Šizunk krejčí si spokojeně zamnul rukama a ulehčeně vydechl. Přece jen se mu trochu svíralo v hrdle, když si mladíček šaty prohlížel, a ulevilo se mu, až když za ním zapadly dveře. Svědomí krejčího nijak netrápilo. Už si spočítal, kolik na výměně látky vydělá a představa té kopyčky peněz ho hrála u srdce.

Uplynulo několik dnů a krejčí se vydal na nákupy do Vrchlabí. Cestou jako z udělání narazil na ošizeného zákazníka. Přícházela po cestě naproti němu. Měl na sobě nové šaty a s sebou vedl na provaze kozla. V krejčím hrklo. Napadlo ho, že něco není v pořádku. Kozel se k městským šatům mladíka ani k němu samotnému nehodil, a to jejich náhodné setkání bylo rovněž nadmíru podivné.

„To jsem rád, mistře, že vás vidím. Ještě jsem vám zůstal něco dlužen,“ řekl mladík bez pozdravu a zamířil s kozlem přes cestu ke krejčímu.

Ale zapláceno jsem už dostal,“ namítl krejčí a byla v něm malá dušička.

„Ne však tolik, co si zasloužíš, ty mizero!“ zaburácel mladík hromovým hlasem.

Ale nebyl to už mladík, ale sám Krakonoš. Hrozivě se mračil na nepoctivce.